

Aftimichuk O. Ye. Content and Evaluation of Aesthetic Level of Didactic Activity in the Teacher of Physical Education

Professional training of future teachers involves mastering knowledge and skills in each of the structural components of academic work, of which communicative and motor components define a didactic activity of a teacher of physical education. The didactic activities of a teacher are aimed at resolving educational problems. This, in turn, makes it a number of requirements, considered from the standpoint of ethics and related to them, the ideological, political and moral qualities of a teacher, as well as aesthetic consciousness. Thus, we can distinguish ethical and aesthetic levels, called activities.

The paper determines the structure of didactic activity levels: professional language, ethical, aesthetic, conversational. The focus of this work is directed to the importance of the formation of aesthetic level of didactic activities in future physical education teachers, involving the development of appropriate aesthetic qualities of the individual. Thus, the following cognitive abilities are developed: aesthetic perception, thought, fantasy, imagination. This determines the criteria for the evaluation of the aesthetic level of professional activity.

Key words: vocational teacher training, teacher of physical education, teaching activities, aesthetic level.

Стаття надійшла до друку 21.01.2013 р.

Прийнята до друку 29.03.2013 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Ротерс Т. Т.

УДК 371.134:37.032+796

Т. В. Бугаєнко

**ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ
ЯК НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА**

Проблема формування комунікативної культури майбутніх учителів фізичної культури, особливо сьогодні, в умовах інтенсифікації інформаційних технологій, широкого впровадження мережі Інтернет, моди на спрощення стилю спілкування, набуває особливого значення. Усі ці тенденції, враховуючи соціально-економічні особливості розвитку сучасного суспільства, часткову деградацію системи моральних, духовних, естетичних цінностей молоді, орієнтацію на прагматизм освітнього процесу, призводять до значної засміченості мови, зниження загального рівня культури особистості.

Необхідність формування в майбутніх учителів комунікативної

культури визначено в багатьох законодавчих актах та нормативно-правових документах, що регулюють їх діяльність (Державна національна програма «Освіта. Україна XXI століття», Національна доктрина розвитку освіти України в XXI столітті, Концепція виховання дітей та молоді в національній системі освіти, Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності та ін.), і ставлять пошук шляхів розвитку комунікативної культури в розряд першочергових.

Важливість зазначеного особистісного утворення в структурі професійної готовності вчителя фізичної культури пояснюється тим, що лише належний рівень володіння культурою мовлення може гарантувати йому успіх у професійній діяльності, завоювання авторитету, стрімкий кар'єрний ріст.

У зв'язку з цим актуальності набуває проблема кадрового забезпечення освітніх організацій професійно компетентними фахівцями, які завдяки високому рівню розвитку комунікативної культури зможуть успішно виконувати свої фахові завдання.

Спроби дати точне визначення поняттю «комунікативна культура» та описати його структурні компоненти здійснювалися неодноразово. Сьогодні не існує єдиного підходу до визначення даного поняття, що підтверджують результати досліджень науковців різних галузей знань.

Педагоги комунікативну культуру розглядають як інтегративне особистісне утворення, яке включає знання про етикетні норми спілкування, систему вмотивованих, морально зорієнтованих комунікативних якостей і вмінь людини, які мають для неї особистісний сенс і регулюють поведінкові аспекти її комунікації з іншими людьми [8, с. 13]; сукупність умінь і навичок, що забезпечують доброзичливу взаємодію людей, ефективне вирішення різних завдань спілкування, важливий засіб освіти і як результат розвитку особистості [3, с. 152]; цілісне інтегральне динамічне утворення, що характеризується наявністю рис, орієнтацій вчителя, яке дозволяє педагогу розвиватися в гармонії з загальною культурою [2, с. 4].

Психолог О. Корніяка під означеним феноменом, в об'єктивному значенні, розуміє діючий у суспільстві культурний код спілкування, характерними особливостями якого є упорядкованість, системність, вербалізованість, нормативність, моральність; у суб'єктивному – складну систему закріплених у структурі психіки людини якостей, що мають моральний сенс, і вмінь ефективною взаємодії, які дають змогу досягати особистісно і соціально значущих цілей [4, с. 15].

У соціології комунікативна культура розглядається як специфічний прояв соціальної культури, що характеризується «людським виміром» суспільних і міжсуб'єктивних відносин і переслідує мету взаємозбагачення індивідів засобами інформаційного обміну, взаємотрансляції знань, розповсюдження позитивного життєвого досвіду спільного існування; як частина загальної культури людини, що являє

собою динамічну систему знань про культурні норми та правила, суспільно прийнятих моделей поведінки та спілкування, цінностей, ставлень, мотивів, і яка обумовлює взаємодію людини із собою, суб'єктами та об'єктами зовнішнього світу та регулюється розвитком та саморозвитком особистості [1, с. 20, 24].

Процес формування комунікативної культури можливий за умови цілеспрямованого, гармонійного та послідовного розвитку її структурних компонентів, достатня сформованість яких забезпечує необхідний рівень розвитку даного особистісного утворення.

Педагог Е. Яценко в структурі комунікативної культури виділяє такі компоненти, як когнітивний (знання, уявлення), емоційно-ціннісний (ставлення, поцінування, самооцінка), поведінковий (реальна комунікативна поведінка) [8, с. 8]; О. Гаврилюк – мотиваційний, пізнавально-операційний, емоційно-вольовий, оцінний [2, с. 15].

І. Тимченко виокремлює в її складі два головних компоненти – мовленнєву культуру і культуру спілкування. Мовленнєва культура, на думку науковця, є інструментом самореалізації особистості в контактах з іншими людьми, а культура спілкування є набором стратегій поведінки, які накопичені попереднім досвідом спілкування та використовуються індивідом для досягнення зазначених цілей під час спілкування. Мовленнєвий компонент характеризується наступними показниками: різнобічністю словника, граматичною правильністю, образністю, чистотою, багатством мовлення, зрозумілістю мовлення, технікою мовлення, загальною комунікабельністю, логічністю висловлювань, стилістичною цілісністю. Культуру спілкування, за даними І. Тимченко, розкривають такі показники, як вміння слухати, досвід планування, стратегічне мислення, здатність ясно мислити в умовах стресової ситуації, особиста проникливість, самовпевненість, здатність до об'єктивного аналізу й самоаналізу, до класифікації та розподілу знань, внутрішнє прагнення досягти мети, натхнення, образне мислення, здатність до ризику, наполегливість у досягненні мети, націленість на самоосвіту, вміння переконувати, а також міміка, жести, зовнішній вигляд, загальне враження, швидкість реакції на репліку партнера в ході комунікації [7, с. 7].

І хоча різноманітність підходів до поняття комунікативна культура та її структурних компонентів з одного боку виступає як бар'єр, що заважає цілісному та структурному опису зазначеного особистісного утворення, з іншого – несе в собі позитивний заряд, що вказує на багатогранність даного явища і на те, що для його пояснення неможливо використовувати вузькі рамки якоїсь однієї сфери.

Не менш цінні в науково-практичному плані спроби вчених визначити умови й засоби ефективного впливу на становлення комунікативної культури як важливого чинника професіоналізму вчителя. Так, у дисертаціях останніх років, науковцями визначено педагогічні умови, що забезпечують результативність формування

комунікативної культури вчителя в процесі методичної роботи (В. Садова, 2000); у процесі вивчення предметів гуманітарного циклу (І. Тимченко, 2001); у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін (О. Уваркіна, 2003); у процесі позааудиторної роботи (О. Гаврилук, 2007); у навчально-виховному процесі вищих навчальних закладів (Е. Ященко, 2010).

Незважаючи на значний інтерес науковців до проблеми формування комунікативної культури студентів та розвитку складових комунікативної культури, вона залишається актуальною і потребує детального вивчення.

Мета статті – розглянути можливі шляхи ефективного формування комунікативної культури майбутніх учителів фізичної культури під час навчання у вищому навчальному закладі.

Майбутній вчитель фізичної культури повинен володіти високим рівнем комунікативної культури – одним із найважливіших інструментів педагогічної діяльності. Без високої підготовленості його до комунікативної діяльності будь-які інші сформовані якості не зможуть проявити себе належним чином.

Стихійне формування комунікативної культури студента нерідко призводить у подальшому до прояву авторитарного стилю спілкування, виникнення міжособистісних конфліктів, напруженості у відносинах з колегами та учнями, небажання останніх навчатися, непоправних втрат у їх моральному вихованні, і, як наслідок, у ряді випадків до відхилення їх поведінки від соціальних норм [6, с. 41-44].

Щоденна комунікація студента та викладача має широкий вплив на формування його особистості. Зворотній зв'язок, який одержує щоденно студент через комунікативну діяльність викладача, формує його Я-концепцію, що за даними І. Ковальчук, визначає в майбутньому його успішність [3, с. 151-152]. Саме тому, в умовах сучасного інформаційного суспільства, на викладача вищої школи покладено функцію допомоги студентові у досягненні успіху в комунікативній сфері.

За результатами досліджень науковців В. Кузьменко та О. Бовдир, на процес виховання комунікативної культури студентів впливають не тільки викладачі, але й студентський колектив, активісти громадських організацій та керівники практик. Необхідним є створення сприятливих психолого-педагогічних умов, які авторами згруповано у два блоки (організаційно-методичні чинники, психолого-педагогічні чинники). До першого блоку віднесено: використання інтерактивних технологій навчання та виховання, здійснення системної методичної підготовки викладачів, застосування суб'єктно-діяльнісного та міжпредметного підходів під час занять, стимулювання студентів до активної самостійної діяльності, проведення моніторингу і рефлексії під час навчання та корекція роботи відповідно до їх результатів. Другий блок включає: створення практичної комунікативної спрямованості навчання,

реалізацію творчої взаємодії «викладач-студент», дотримання індивідуально-диференційованого підходу; спрямованість змісту дидактичних завдань на досягнення комунікативної культури, здійснення навчання на основі проблемного характеру. Процес формування комунікативної культури повинен проходити поетапно й ґрунтуватися на системі вихідних педагогічних принципів і правил (науковості, послідовності навчального матеріалу, цілісності виховного процесу та єдності педагогічного впливу), що забезпечують необхідний рівень навчання і виховання відповідно до сучасних вимог суспільства [5, с. 81, 84-85].

Ефективним вирішення означеної проблеми може бути за умови організації навчально-виховного процесу на засадах особистісно-орієнтованого підходу. Важливим є, за визначенням Е. Ященко, застосування технології проектування як основи педагогічної діяльності. Значна роль відводиться забезпеченню інтерактивної взаємодії викладача і студента у навчально-виховному процесі. Реалізовувати таку взаємодію важливо через презентативну подачу знань за допомогою вербального та невербального каналів спілкування та певних способів і форм організації занять (рольова гра, діловий обмін у формі міні-конференцій, вирішення педагогічних ситуацій, розв'язання кросвордів та психологічних задач, реалізація інтимно-особистісного спілкування засобами тренінгових вправ) [8, с. 13-14].

Формування комунікативної культури залежить і від рівня організації позааудиторної роботи у ВНЗ. Остання, поєднуючи в собі мету, завдання, зміст, методи та форми виховної діяльності, впливає на розвиток комунікативних здібностей студентів та сприяє їх особистісному розвитку. Різноманітність форм і методів позааудиторної діяльності (діалог-дискусія, дебати, моделювання педагогічних ситуацій, комунікативний тренінг, ділові та рольові ігри тощо), як зазначає О. Гаврилюк, забезпечує перехід комунікативної культури з низького рівня на більш високий, але при дотриманні наступних педагогічних умов: цілеспрямованості та систематичності проведення позааудиторної виховної роботи, орієнтації викладача на взаємодію, співробітництво та співтворчість зі студентами, врахування комунікативного потенціалу та комунікативних здібностей кожного студента [2, с. 10-11; 16-17].

Запропоновані педагогічні умови та способи вирішення проблеми формування комунікативної культури вчителів у рамках цього дослідження не вичерпують всієї багатогранності теоретичних і практичних пошуків розв'язання піднятої проблеми.

Отже, формування комунікативної культури це, в першу чергу, не зовнішній, а внутрішній процес, що залежить від бажання самої особистості духовно розвиватися. В умовах ВНЗ, викладач покликаний лише сприяти формуванню в майбутнього вчителя потреби в удосконаленні власної комунікативної культури, від рівня сформованості якої значною мірою залежить успішність його кар'єрного росту. На

думку більшості науковців [2; 3; 7; 8], високого рівня розвитку цього складного особистісного утворення можна досягти, стимулюючи студентів до активної самостійної роботи, шляхом організації творчої взаємодії з викладачами, організації навчально-виховного процесу на засадах індивідуально-диференційованого підходу.

Список використаної літератури

- 1. Аносова А. В.** Формування комунікативної культури старшокласників як науково-педагогічна проблема / А. В. Аносова // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. праць. – Кам'янець-Подільський, 2010. – Вип. 14. – С. 19–28.
- 2. Гаврилюк О. О.** Формування комунікативної культури майбутніх учителів засобами позааудиторної роботи : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 – «Теорія та методика професійної освіти» / О. О. Гаврилюк. – Кіровоград, 2007. – 22 с.
- 3. Ковальчук І. В.** Психологічний аналіз комунікативної культури як якісної характеристики особистості / І. В. Ковальчук // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського : зб. наук. праць. – Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2012. – Т. 2. – Вип. 8. – С. 148–154.
- 4. Корніяка О. М.** Психологія комунікативної культури школяра : монографія / О. М. Корніяка. – К. : Міленіум, 2006. – 336 с.
- 5. Кузьменко В. В.** Структурно-функціональна модель виховання комунікативної культури студентів-юристів під час вивчення гуманітарних дисциплін / В. В. Кузьменко, О. С. Бовдир // Педагогічний альманах. – 2012. – Вип. 14. – С. 78–86.
- 6. Педагогика :** педагогические теории, системы, технологии : учеб. [для студ. высш. и сред. пед. учеб. заведений] / [А. С. Смирнов, И. Б. Котова, Е. Н. Шиянов и др.]; под ред. А. С. Смирнова. – [4-е изд.]. – М. : Издательский центр «Академия», 2000. – 512 с.
- 7. Тимченко І. І.** Формування комунікативної культури студентів у процесі вивчення предметів гуманітарного циклу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 – «Теорія і методика професійної освіти» / І. І. Тимченко. – Харків, 2001. – 18 с.
- 8. Яценко Е. М.** Формування комунікативної культури студентів у навчально-виховному процесі вищих навчальних закладів економічного профілю : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.07 – «Теорія і методика виховання» / Е. М. Яценко. – Київ, 2010. – 18 с.

Бугасенко Т. В. Формування комунікативної культури майбутніх учителів фізичної культури як науково-педагогічна проблема

Проведено аналіз наукової літератури з проблеми формування комунікативної культури майбутніх учителів фізичної культури, визначено її структуру. Описано провідні чинники, що впливають на

формування комунікативної культури фахівця. Підкреслено важливість наявності сформованої комунікативної культури особистості для ефективного вирішення педагогічних задач.

Ключові слова: комунікативна культура, вчитель фізичної культури.

Бугаенко Т. В. Формирование коммуникативной культуры будущих учителей физической культуры как научно-педагогическая проблема

Осуществлен анализ научной литературы по проблеме формирования коммуникативной культуры будущих учителей физической культуры, определена ее структура. Выделены ведущие факторы, которые влияют на формирование коммуникативной культуры. Подчеркнута важность наличия сформированной коммуникативной культуры личности для эффективного решения педагогических заданий.

Ключевые слова: коммуникативная культура, учитель физической культуры.

Bugayenko T. V. The Formation Of Communicative Culture of Future Physical Training Teachers as the Scientific and Educational Problem

The analysis of the scientific literature on the problem of formation of communicative culture of future physical culture teachers is conducted and defined by its structure. The article considers the leading factors, which contribute to the formation of communicative culture of a specialist. Special importance of presence of the formed communicative culture of personality is emphasized for the effective solution of educational problems. Formation of communicative culture depends on the level of organization of extracurricular work in a higher educational institution, which combines the objective, tasks, content, methods and forms of educational activity, affects the level of students' communication skills, and enhances their personal development. Various forms and methods of extracurricular work, including dialogue-discussion, debates, modelling of educational situations, communication training, business games and role play etc), according to O. Gavrilyuk, secure the transition of communicative culture from the low level to a higher one, at meeting certain educational conditions, like goal orientation and regularity of extracurricular work conduction, interaction and cooperation of a teacher with students etc.

Key words: communicative culture, teacher of physical culture.

Стаття надійшла до друку 18.02.2013 р.

Прийнята до друку 29.03.2013 р.

Рецензент – к. п. н., доц. Отравенко О. В.